

Міжнародна методологія індикаторів продовольчої безпеки: відмінності у підходах та можливості застосування на національному рівні

У статті розглядається наявність багатоваріантних підходів до оцінки продовольчої безпеки в роботі авторитетних міжнародних організацій та з'ясовується відсутність універсального набору індикаторів продовольчої безпеки. Це вказує на динамічність методології продовольчої безпеки як реакції на постійну зміну життєвого середовища людини. Що вимагає активізації адекватної дослідницької та управлінської діяльності національних інститутів влади.

В статье рассматривается наличие многовариантных подходов к оценке продовольственной безопасности в работе авторитетных международных организаций и обнаруживается отсутствие универсального набора индикаторов продовольственной безопасности. Это указывает на динамичность методологии продовольственной безопасности как реакции на постоянную смену жизненной среды человека. Что требует активизации адекватной исследовательской и управленческой деятельности национальных институтов власти.

This article describes the availability of multiple approaches to pro-stuffs safety in the work of authoritative international organizations and turns no universal set of indicators for food security. This indicates a dynamic methodology for food security, as a reaction to constant change of living human environment. Which requires the activation of adequate research and management activities of national administration institutions.

Постановка проблеми. Оцінка стану продовольчої безпеки визначає необхідність розробки системи об'єктивних критеріїв і методів її кількісного вимірювання на міжнародному і внутрішньому економічному рівнях, а також на рівні регіону, області, соціальної групи населення, індивіда. Відповідно, для визначення продовольчої безпеки на кожному рівні існують свої критерії та показники: критерії повинні виражати цільові якісні орієнтири, установлюватися відповідно до початкової і прогнозованої ситуації (відповідно до стану проблеми), показники – кількісну міру наближення до цільових орієнтирів. Виходячи з того, що продовольча безпека містить три аспекти: кількісний, якісний і соціально-економічний, оцінка проблеми продовольчої безпеки повинна здійснюватися в рамках цих аспектів [1].

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Створення ефективної методології продовольчої безпеки є актуальною науковою проблемою. Над її вирішенням працювали

і працюють багато закордонних і вітчизняних дослідників. Серед найбільш відомих слід виділити: Маргарет Ендрюс (Margaret Andrews), Марка Норда (Mark Nord), Марію Герстер-Бентаю (Maria Gerster-Bentaya), Тімоті Р. Франкенбергера (Timoti R. Frankenberger), Д.М. Гольдштейна (Goldstein D.M.), Саймона Максвела (Simon Maxwell), А. Алтухова, А.А. Лисоченко, З.М. Ільїну, В.І. Власова, О.І. Гойчук, О.В. Шебаніну, О.В. Шубравську та ін. Однак зважаючи на те, що активна фаза трансформації української економіки співпала з її інтеграцією в глобальний економічний простір, перед суспільством постав цілий ряд нових проблем у галузі забезпечення національної продовольчої безпеки. Це вимагає постійної дослідницької уваги та вчасної реакції національної влади на все нові виклики.

Метою статті є показати наявність чисельної кількості наборів індикаторів продовольчої безпеки, які використовуються в роботі міжнародних організацій. Це має підтвердити думку про відсутність універсальних показників, що означає не лише можливість використання існуючого міжнародного методологічного базису, але й критичне ставлення до нього, зважаючи на динамічну зміну внутрішнього та зовнішнього середовища.

Виклад основного матеріалу. Виходячи із динамічного характеру соціально-економічного середовища будь-якого рівня, методологія продовольчої безпеки повинна бути адекватною існуючим реаліям, що формуються під впливом комплексу ендогенних та екзогенних факторів. Зростання чисельності населення планети, прискорення темпів економічного прогресу, поступове вичерпання вуглеводнів та інші чинники унеможливають статичний характер методології продовольчої безпеки. Тому остання повинна увесь час змінюватися, реагуючи на нові виклики часу. Як відмічають американські дослідники Маргарет Ендрюс та Марк Норд, підвищення ефективності розпізнавання голоду і продовольчої безпеки, моніторингу продовольчої безпеки та харчування, досліджень та оцінки продовольчої системи, є найважливішими політичними і програмними ініціативами, визначеними в урядовій програмі США «План дій» [2]. Іншими словами, навіть найбільш ефективна методологічна база продовольчої безпеки, якою володіють США, потребує постійного удосконалення, як здорової реакції на нові виклики часу.

У звіті Комісії із продовольчої безпеки ФАО (CFS): 2000/2 [3] були представлені останні дослідження існуючих тенденцій

в сфері моніторингу продовольчої безпеки і вимірювання її вразливості. У цьому контексті Світовий продовольчий саміт навів перелік основних показників для моніторингу продовольчої безпеки. На саміті було наголошено, що до списку мають бути включені Ключові індикатори системи управління базами даних (KIDS) у рамках розвитку Міжвідомчої робочої групи (IAWG), яка готує Інформацію для цілеспрямованої діяльності по скороченню масштабів голоду (FIVIMS). МРГ визначила п'ятнадцять інформаційних модулів, що мають значення для FIVIMS, і містять велику кількість змінних, що можуть бути використані для оцінки продовольчої безпеки, харчового статусу і продовольчої вразливості всередині країн. Тому МРГ вирішила не обмежувати перелік індикаторів, які можуть бути використані на національному та субнаціональному рівні. Разом із тим для цілей міжкраїнних порівнянь і забезпечення керованості інформаційних даних для розвитку моніторингу в досягненні цілей, поставлених у ході Світового продовольчого саміту, список ключових індикаторів представляє множину змінних, які в даний час вважаються як такі, що мають самий тісний зв'язок із продовольчою безпекою, харчуванням і продовольчою вразливістю. Для того, щоб із множини індикаторів можна було зробити остаточний вибір, був проведений великий огляд самих різноманітних класифікацій, які або використовуються, або перебувають в обговоренні для можливості їх використання в цілях моніторингу різними міжнародними структурами.

Найбільш уживані індикатори продовольчої безпеки пов'язані або із FIVIMS, або можуть бути знайдені в двох списках індикаторів ООН, сформованих відповідно до п'ятнадцяти інформаційних модулів в рамках розвитку МРГ для FIVIMS. Інформація для цілеспрямованої діяльності по скороченню масштабів голоду (FIVIMS) включає три групи індикаторів, які належать Міжвідомчій робочій групі (IAWG), Секретаріату ФАО та ANDI (тенденції продовольчого забезпечення в африканських країнах). Список системи індикаторів ООН включає дві групи – індикатори ОЕСР та індикатори Групи з питань розвитку ООН для ЗОСК (загальна оцінка стану країн). Індикатори ОЕСР, розроблені організацією в рамках програми «Прогрес у досягненні цілей міжнародного розвитку», а індикатори Групи з питань розвитку ООН для ЗОСК є компонентом програми ООН «Надання допомоги з метою розвитку» (UNDAF). Обидва списки базових індикаторів ООН були розроблені для того, щоб моніторити прогрес в досягненні цілей в галузі розвитку, які були поставлені в ході різних зустрічей на вищому рівні та міжнародних конференцій, організованих ООН в першій половині 1990-х років. Їх мета полягає в забезпеченні контрольної точки входу для моніторингу сфер, охоплених повноваженнями (мандатами) системи ООН на національному (ЗОСК) і на міжнародному рівнях (ОЕСР).

Різні концептуальні особливості, що характерні для представлених списків індикаторів, відображають різні першочергові завдання, що висуваються перед інформаційними моду-

лями. Втім деякі індикатори, запропоновані у двох списках ООН, і принаймні один із списків, пов'язаних із FIVIMS, свідчить про високий ступінь згоди між різними установами. Це має означати, що список ОЕСР у даний час не включає ніяких індикаторів, які стосуються конкретно Світового продовольчого саміту, хоча деякі з тих, які включені для моніторингу інших глобальних цілей, особливо тих, які стосуються Соціального саміту, є дуже актуальними. Після серії конструктивних дискусій між секретаріатом ФАО та ОЕСР цілком імовірно, що одна або дві цілі, безпосередньо пов'язані із Світовим продовольчим самітом, буде додано до списку ОЕСР.

Важливим фактором, що стримує процес відбору, є відсутність повного набору інформації. В результаті відставання у розрахунку індикаторів продовольчої безпеки в глобальному вимірі та для окремих регіонів залежно від повноти охоплення становить від 2 до 10 років. Для розрахунку багатьох індикаторів у списку наразі не вистачає масштабів та глибини міжнародного охоплення баз даних і періодичності оновлення, що дозволило б відслідковувати зміни на регулярній основі.

Індикатори, включені до списків ОЕСР і ООН/ЗОСК, були визнані найбільш пріоритетними для покращення збору даних. Крім того, як ЮНІСЕФ, так і ФАО планують самостійно інвестувати в поліпшення збору даних для розрахунку індикаторів стану здоров'я і стану харчування на додаток до тих, які в даний час включені в основні списки.

Незважаючи на відсутність єдиної класифікації індикаторів продовольчої безпеки та методики їх розрахунку й використання, тон у цій сфері задає ФАО. Із 103, включених до переліку FIVIMS та ООН, індикаторів, найбільше їх імplementовано в методології цієї організації – 68 показників, при чому 45 із них зустрічаються лише у списку ФАО. Слід також відзначити, що міжнародна експертна організація, якою є ФАО (як структурний підрозділ ООН), підтримує тісну співпрацю із Міністерством сільського господарства США (USDA) через структурний підрозділ останнього – Службу економічних досліджень (ERS). Тому в методологічному комплексі світової продовольчої безпеки важливу роль відіграють підходи, розроблені саме МСГ США.

Із 68 індикаторів продовольчої безпеки ФАО найуживанішими є сім всезагальних, на основі яких Комітет по світовій продовольчій безпеці (WFSC) щорічно складає документ під назвою «Звіт про стан світової продовольчої безпеки». До них відносяться: 1) загальні запаси в співвідношенні до можливого обсягу потреб ринку; 2) відношення поставок п'яти основних експортерів зерна до потреб в імпорті пшениці і кукурудзи; 3) частка обсягу кінцевих запасів зернових; 4) зміни у виробництві зернових в головних країнах-імпортерах зерна – Китаї, Індії та країнах СНД; 5) зміни у валовому виробництві зернових у країнах з дефіцитом продовольства внаслідок низьких доходів (LIFDCs); 6) зміни у валовому виробництві зернових у країнах з дефіцитом продовольства внаслідок низьких доходів (LIFDCs) за винятком Китаю та Індії; 7) порівняння експортних цін на основні види зернових.

МАКРОЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ

Перший показник відображає дані про загальні запаси у співвідношенні до можливого обсягу потреб ринку. Визначаючи загальні тенденції споживання на наступний маркетинговий рік, Секретаріат ФАО виходить і того, що для забезпечення продовольчої безпеки у світі запаси зернових повинні становити не менше 17–18% від обсягу потреб поточного періоду.

Другий показник призначений для вимірювання здатності п'яти основних експортерів зерна (Аргентини, Австралії, Канади, ЄС та США) задовольнити потреби країн-імпортерів пшениці і кукурудзи. Він відображає співвідношення між валовим виробництвом, імпортом і початковим запасом, з одного боку, і загальним внутрішнім споживанням з урахуванням експорту – з іншого.

Третім показником є частка обсягу кінцевих запасів зернових основних експортерів пшениці, кукурудзи та рису по відношенню до загального використання цих видів зернових (внутрішнє споживання плюс експорт).

Четвертим показником вимірюються зміни у виробництві зернових в головних країнах-імпортерах зерна: Китаї, Індії та СНД у порівнянні з тенденцією і попереднім роком.

Зміни у валовому виробництві зернових у країнах з дефіцитом продовольства внаслідок низьких доходів (LIFDCs) – п'ятий показник, що дозволяє в інший спосіб вимірювати продовольчу безпеку в групі країн, які вважаються вразливими до коливань в обсязі постачань. У той же час, з урахуванням того, що виробництво зернових в Китаї та Індії істотно впливає на загальне значення LIFDCs, у шостому показнику ці дві країни опускаються.

Шостий показник відображає зміни у валовому виробництві зернових у країнах з дефіцитом продовольства внаслідок низьких доходів без урахування двох країн – Китаю та Індії.

Сьомий показник призначений для порівняння експортних цін на основні види зернових [4, с. 50–51].

Методологічний базис вимірювання продовольчої безпеки, сформований авторитетними міжнародними організаціями, можна і потрібно використовувати у національній управлінській практиці забезпечення національної безпеки. Однак слід зробити кілька застережень.

По-перше, відсутність єдиного підходу до набору індикаторів продовольчої безпеки та методик їх розрахунку вказує на те, що вони не мають універсального характеру, а отже потребують постійної адаптації до мінливого соціально-економічного середовища. Останнє змінюється під впливом динамічної ротації наборів факторів ендо- та екзогенного характеру. Причому в умовах прискорених темпів глобалізації, розширення кола екзогенних факторів підвищує рівень невизначеності життєвого середовища людини та суттєво ускладнює соціально-економічне прогнозування. Наприклад, уповільнена реакція ФАО на динамічні зміни глобальної економіки проявляється у невідповідності четвертого індикатора цієї організації (наведені вище) реальному стану. Як бачимо з даних табл. 1, і Китай, і Індія наразі є самодостатніми у плані зернового виробництва. Із країн СНД в таблицю 1 потрапив лише Узбекистан. Більш детальний статистичний аналіз по Індії та Китаю (табл. 2) показав, що зростання обсягів виробництва продовольчих і фуражних видів зерна в обох країнах в цілому випереджає зростання обсягів їх споживання.

Наскільки довго Індія і Китай зберігатимуть зерновий статус-кво – це питання, наразі, відкрите і потребує окремого дослідження. Однак те, що в аналізованому періоді вони є самодостатніми у плані зернового виробництва, – очевидний факт.

Таблиця 1. Країни світу, які мали дефіцит (–)* хоча б по одному із видів зерна за період 2004/05–2009/10 маркетингових років наростаючим підсумком, млн. т*

Країна	Пшениця	Рис	Фуражне зерно	Загальний дефіцит (–)	Структура дефіциту, %
Алжир	–48,05	–	–	–48,05	3,53
Бразилія	–45,685	–1,802	37,928	–9,559	0,70
Бангладеш	–	–4,853	–	–4,853	0,36
Єгипет	–46,79	4,647	–72,566	–114,709	8,43
ЄС-27	69,137	–6,649	–1,216	х	х
Іран	–11,674	–19,526	–	–31,2	2,29
Індонезія	–	–1,24	–4,55	–5,79	0,43
Китай	10,745	–0,169	14,494	х	х
Марокко	–23,052	–	–	–23,052	1,69
Мексика	–	–	–64,916	–64,916	4,77
Нігерія	–	–10,3	–	–10,3	0,76
Південна Корея	–	–0,197	–	–0,197	0,01
Саудівська Аравія	–	–	–52,399	–52,399	3,85
Туреччина	4,9	–	–1,722	х	х
Узбекистан	–4,218	–	–	–4,218	0,31
Філіппіни	–	–14,249	–	–14,249	1,05
Японія	–	–1,846	–118,613	–120,459	8,85
Інші	–442,807	53,687	–361,447	–750,567	55,17
Всього дефіциту	–622,276	–60,831	–677,429	–1360,536	100

* Дефіцит: власне виробництво – внутрішнє споживання = –х.

* Розраховано за даними: Grain: World Markets and Trade / USDA Foreign Agricultural Service. – Circular Series FG 10–09 October 2009. – 59 p.

Таблиця 2. Динаміка виробництва та споживання усіх видів зерна в Індії та Китаї в 2005/06–2009/10 маркетингових роках*

Країна	Зміна, у % до попереднього року										Середньорічне зростання, %	
	2005/06 м. р.		2006/07 м. р.		2007/08 м. р.		2008/09 м. р.		2009/10 м. р.			
	вироб-ництво	споживання	вироб-ництво	споживання	вироб-ництво	споживання	вироб-ництво	споживання	вироб-ництво	споживання	вироб-ництво	споживання
Пшениця												
Індія	95,1	96,1	101,0	105,0	109,3	104,0	103,6	92,8	102,7	110,3	22,4	21,5
Китай	106,0	99,5	111,3	100,5	100,8	103,9	102,9	99,5	102,4	101,4	25,0	21,0
Рис												
Індія	110,4	105,2	101,7	101,9	103,6	104,3	102,6	101,6	89,9	93,0	21,4	21,1
Китай	100,8	98,2	100,6	99,4	102,4	100,2	103,2	104,4	101,7	101,0	21,8	20,6
Фуражне зерно												
Індія	101,4	101,7	99,3	96,2	120,2	109,2	97,3	102,8	86,4	88,9	20,4	19,5
Китай	106,8	104,3	107,7	104,3	99,8	102,1	108,5	102,1	95,2	104,5	23,7	23,7

* Розраховано за даними: Grain: World Markets and Trade / USDA Foreign Agricultural Service. – Circular Series FG 10–09 October 2009. – 59 p.

Таблиця 3. Обсяги загального експорту пшениці та кукурудзи провідними країнами–експортерами та в цілому по світу в 2004/05–2009/10 маркетингових роках, млн. т*

Країна	Маркетинговий рік						Разом за 6 м. р.	Рейтинг
	2004/05	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10		
Аргентина	27,2	18,9	27,9	25,9	17,1	22	139	2
Австралія	15,8	15,2	11,2	7,4	13,5	13,7	76,8	6
Канада	15,1	15,6	19,6	17,5	19,1	19,1	106	4
Китай	8,8	5,1	8,1	3,3	1	1,4	27,7	9
ЄС–27	15,4	16,1	14,5	12,9	27	23,6	109,5	3
Казахстан	3	3,8	8,1	8,2	5,7	7,9	36,7	8
Росія	8,5	10,5	10,8	12,2	18,4	18,6	79	5
Туреччина	2,2	3,2	2,2	1,8	2,3	4,3	16	10
Україна	6,7	9,5	4,4	3,3	18,5	14,4	56,8	7
США	73,9	83,4	79,1	95	74,9	74,1	480,4	1
Світ всього	215	222,3	207,1	214,7	227,1	227	1313,2	x

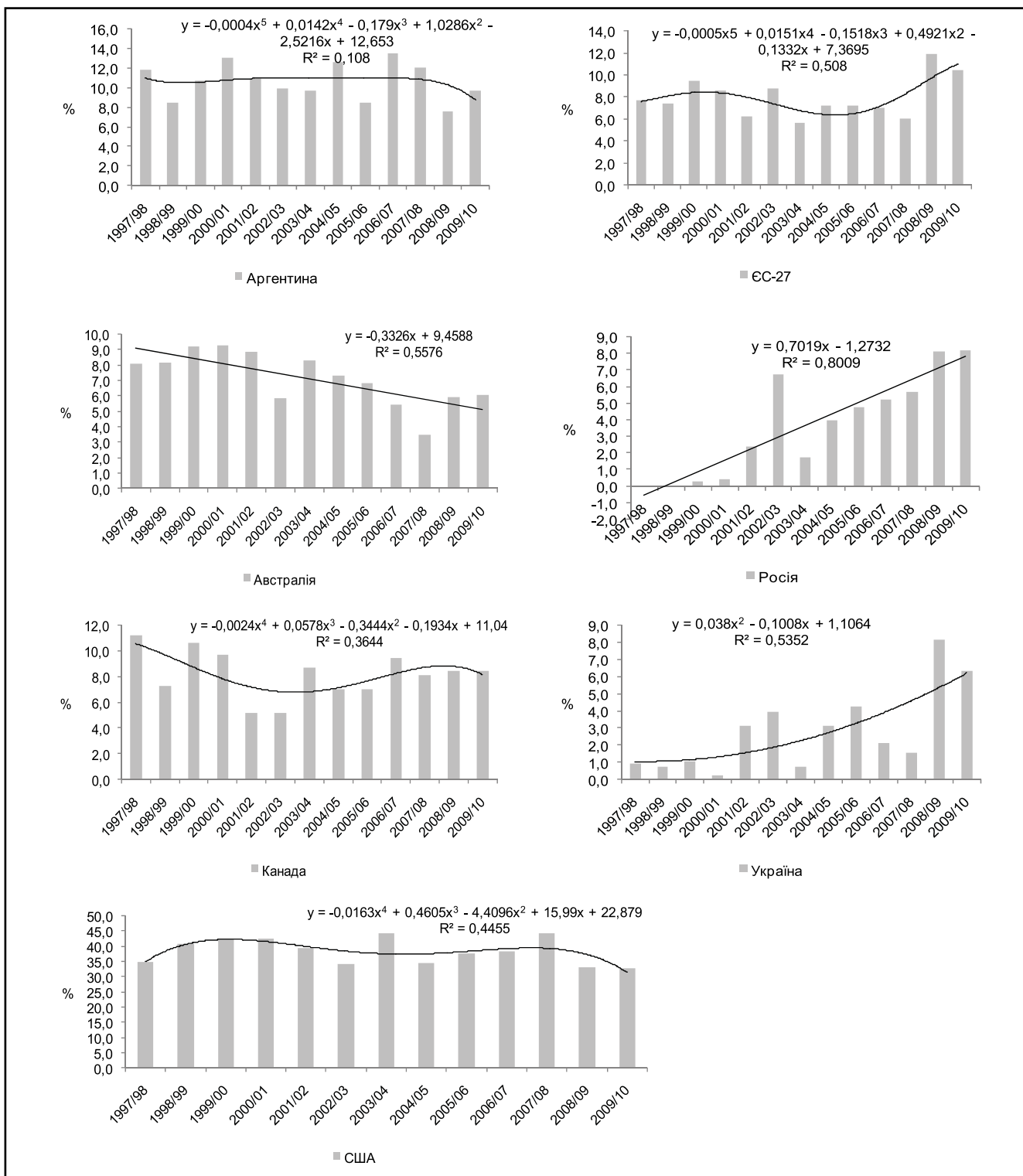
* Розраховано за даними: Grain: World Markets and Trade / USDA Foreign Agricultural Service. – Circular Series FG 10–09 October 2009. – 59 p.

В умовах загострення глобальної продовольчої кризи сумнівним є також підхід до формування другого показника – в частині виокремлення з усіх видів фуражного зерна лише кукурудзи. Крім того, лідерство у експорті пшениці і кукурудзи також змінюється (табл. 3) – із п'ятірки лідерів вибула Австралія, а її місце зайняла Російська Федерація. Припущення про зміну лідерства частково підтверджується і графічним аналізом – на рисунку відображено тенденцію зміни квот окремих країн в загальносвітовому експорті пшениці і кукурудзи. У випадку Аргентини поки що рано говорити про формування стійкої спадної чи зростаючої тенденції ($R^2 = 0,108$). Натомість Австралія демонструє стійку спадну динаміку частково через різке погіршення погодних умов (засухи та повені), частково через збільшення внутрішнього споживання. У випадку Канади і США уже можна говорити, якщо не про скорочення, то про принаймні про фіксацію їх експортної квоти на світовому ринку пшениці та кукурудзи. В середньостроковій перспективі ЄС–27 буде підвищувати обсяги виробництва та експорту зернових за рахунок приєднаних країн Східної Європи. Тенденція збільшення експортної квоти ЄС, зображена на графіку, співпадає з прогнозом у Звіті генерального директора Європейської комісії із сільського господарства та розвитку сільської місцевості

(січень 2007 року) [5]. Що ж стосується України та Росії, то стрімке зростання впливу цих країн на світовий ринок зерна стало вагомим аргументом ідеї створення зернового пулу у який, як пропонується, входять обидві країни та Казахстан, який наразі також демонструє прискорену динаміку зернового експорту завдяки якій країна входить до 10 провідних експортерів цієї продукції.

По–друге, індикатори продовольчої безпеки, які використовуються міжнародними організаціями, мають обмежену сферу аналізу: глобальна економіка, окремі географічні регіони, окремі країни, окремі регіони в межах тих чи інших країн. Однак ієрархічна структура продовольчої безпеки – ширша, і включає, крім названих рівнів, продовольчу безпеку окремого домогосподарства та індивіда.

Згідно із сучасним гуманістичним підходом вважається, що продовольча безпека нації в повній мірі може бути досягнута лише тоді, коли жодна людина не потерпає від недоїдання (тимчасова продовольча небезпека) чи голоду (хронічна продовольча небезпека). Відомі дослідники продовольчої проблеми Т.Р. Франкенбергер і Д.М. Гольдштейн зазначають, що «експлуатація поняття »продовольча безпека» на рівні домогосподарства і на національному рівні – це не одне і те ж саме» [6]. А Саймон Максвел вказує на те,

Вирівнювання динамічного ряду «квота країни у загальносвітовому експорті пшениці і кукурудзи» для Аргентини, Австралії, ЄС-27, Росії, Канади, України, США за період 1997/98–2009/10 маркетингові роки

що «...Слід звернути особливу увагу на те, що продовольча безпека досягається тоді, коли бідні і соціально вразливі особи, особливо жінки й діти та ті, хто перебуває в маргінальних соціальних групах, мають захищений доступ до такої кількості їжі, якої вони потребують...» [7, 8]. Ці та інші визначення дають змогу зрозуміти, що точка максимальної досяжності індикаторів продовольчої безпеки, які використо-

вують міжнародні організації, обмежується визначенням загальних і дуже усереднених показників, наприклад, середньодобове споживання продовольства на душу населення в енергетичному еквіваленті. Насправді поза увагою цього показника знаходиться цілий ряд важливих соціальних, економічних, харчових та інших аспектів продовольчої безпеки, зокрема: рівномірність розподілу харчової енергії

між різними квінтільними (децильними) групами населення; рівень гастрономічної культури; якість продуктів харчування; збалансованість харчового раціону за білками, жирами, вуглеводами та мікроелементами тощо. Дані аспекти можуть бути визначені лише завдяки систематичних, кваліфікованих та глибоких досліджень, здійснюваних за ініціативою національної влади.

По-третє, оновлення інформаційної бази ФАО та інших міжнародних організацій, які моніторять глобальну продовольчу ситуацію, завжди запізнюється із часовим лагом від 2 до 10 років. Наприклад, рекомендовані ключові індикатори для контролю результатів, пов'язаних з цілями Світового продовольчого саміту, що вимірюють статус здоров'я або харчовий статус потребують кваліфікованих систематичних медичних обстежень усіх верств населення, а особливо соціально-вразливих (діти, самотні матері, безробітні, інваліди, пенсіонери, малозабезпечені тощо). Проте в силу багатьох причин (політичні, економічні, екологічні) дані дослідження, що здійснюються під егідою та на кошти міжнародних організацій, проводяться несистематично та охоплюють не все населення. Тому їх висновки не завжди відображають реальний стан і часто є причиною непорозумінь. Наприклад, коли висновки для 2002 року робилися за результатами обстеження 1998 року тощо.

Висновки

Аналіз міжнародної методологічної бази продовольчої безпеки показав, що в практиці міжнародних організацій використовуються різні набори відповідних індикаторів, а це означає, що жоден із них не має універсального характеру. Причинами цього є: 1) продовольча безпека є міждисциплінарною науковою проблемою, яка поєднує економічні, соціальні, гендерні, медичні, екологічні, гуманітарні, культурні та інші аспекти, кожен із яких може представляти собою самостійний науковий напрямок дослідження. Отже, відповідно до поставленої цілі дослідження, конструюються відмінні за характером, способом розрахунку та управлінського використання показники; 2) фактором, що стримує процес відбору індикаторів є відсутності повного набору інформації. Для розрахунку багатьох індикаторів не вистачає масштабів та глибини міжнародного охоплення баз даних і періодичності оновлення, що дозволило б відслідковувати зміни на регулярній основі; 3) міжнародні організації, такі як: Всесвітня організація охорони здоров'я, Міжнародна організація праці, Світовий інститут ресурсів, Міжнародний інститут прикладного системного аналізу, Інститут регіональних досліджень та глобальної пропозиції, Центр досліджень з епідеміології лих, ЮНЕСКО, ООН і його структурний підрозділ ФАО та ін., – за своєю суттю є бюрократичними установами із притаманними їм позитивними та негативними рисами. Се-

ред останніх – уповільнена реакція на зміни, слабша (порівняно із приватними установами) мотивація до ініціативи, домінування політичних над іншими (наприклад, менеджерські якості) чинниками призначення топ-менеджменту, упередженість в оцінках, політична заангажованість, відносно високий рівень корупції тощо. Це означає, що як методологія розрахунку індикаторів продовольчої безпеки, так і висновки щодо окремих програмних досліджень в рамках тієї чи іншої організації, потребують зваженого критичного підходу; 4) методологічну базу продовольчої безпеки, створену ФАО у співпраці із МСГ США, можна і потрібно використовувати для національних досліджень в даному напрямі. Але так як і в методології вивчення становлення і розвитку національної економіки розрізняють загальне і особливе, так і у випадку методологічного забезпечення національної продовольчої безпеки, слід виходити зі специфічних рис генезису вітчизняної агропродовольчої системи та необхідності досягнення стратегічних макроекономічних цілей.

Література

1. Лысоченко А.А. Методология определения уровня продовольственной безопасности / Лысоченко А.А. // Экономический анализ: теория и практика. – 2009. – №4(133) – С. 15.
2. Margaret Andrews. Food Security Is Improving in the United States / Margaret Andrews and Mark Nord // Agriculture Information Bulletin: (USDA ERS). – 2001. – No 765-7. – P. 2.
3. Suggested core indicators for monitoring food security status [Електронний ресурс]: Committee on world food security: twenty-sixth session of the World Food Council, 18-21 September 2000, Rome. – Режим доступу до інформації: <http://www.fao.org/docrep/meeting/x8228e.htm>
4. Мария Герстер-Бента. Методы оценки и анализа продовольственной безопасности и полноценного питания на макроуровне. Документ III / Мария Герстер-Бента. – Фельдафинг: Отдел сельского развития, продовольствия и защиты потребителей Фельдафинг на озере Штарнберг, 2007. – 292 с. – (Продовольственная безопасность и полноценное питание. Ответы на глобальные вызовы. Материалы для курсов обучения; под. ред. Клауса Кленнерта).
5. Михайлов Ю. Перспективы аграрного рынка та доходів європейських фермерів до 2013 року / Юрій Михайлов // Пропозиція. – 2007. – №5. – С. 43-44.
6. Frankenberger T.R. The Long and Short of It: Household Food Security, Coping Strategies, and Environmental Degradation Africa / Frankenberger T.R., Goldstein D.M. – Office of Arid Land Studies: The University of Arizona, 1991. – Mimeo. – P. 2, 37.
7. Maxwell S. National food security planning: first thoughts from Sudan / Simon Maxwell // Workshop on Food Security in the Sudan, IDS. – Sussex. – 1988. – October 3-5. – P. 3.
8. Maxwell S. To Cure All Hunger: Food policy and Food Security in Sudan / Simon Maxwell (eds.) // IT Publication. – London. – 1991. – P. 12.